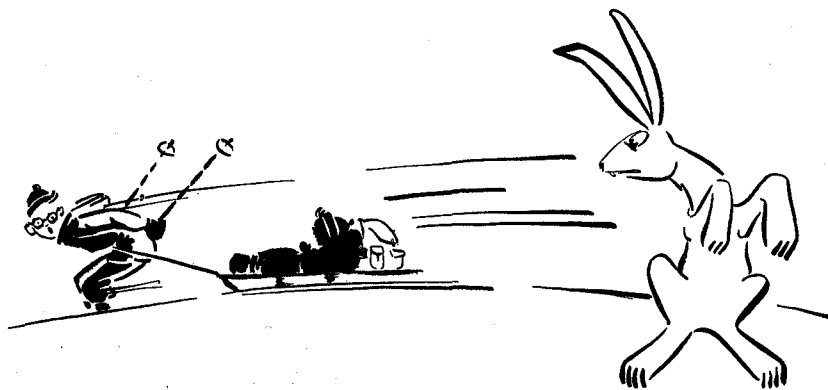

forbi men mor syntes visst at vi kjørte litt for fort for hver gang vi var kommet ned fra vola kom hun bortover til oss og sa at huff jeg var rent redd jeg men likevel var hun nok ikke så redd som den fine lille harepusen som far og jeg traff en dag vi var ute alene for den sprang så fort at det var bare sporene igjen etter den og det var jeg fryktelig lei meg for for den var så fiiin og hviiit og sikkert likså stor som den største vovven som jeg har hjemme

en liten stund etterpå traff vi forresten en annen hare og den var nok enda mye reddere enn den første for den torde ikke springe bortover snøen engang den fløy høyt høyt opp i lufta men så var det visst ikke en alminnelig hare for far sa det var en rype men det er nå ikke så sikkert da for den var iallfall akkurat likså hvit og fin som den første og da så

forresten tror jeg nok far angret på at han ikke sa det var en hare da vi kom hjem til hytta for jeg merket godt at mor ikke likte det da han fortalte han hadde truffet ei lekker rype innpå fjellet men resten husker jeg visst ikke ordentlig så antagelig sovnet jeg da

en blir jo i grunnen sliten av å fly slik i fjellet — i min alder

han fortalte han hadde truffet ei lekker rype

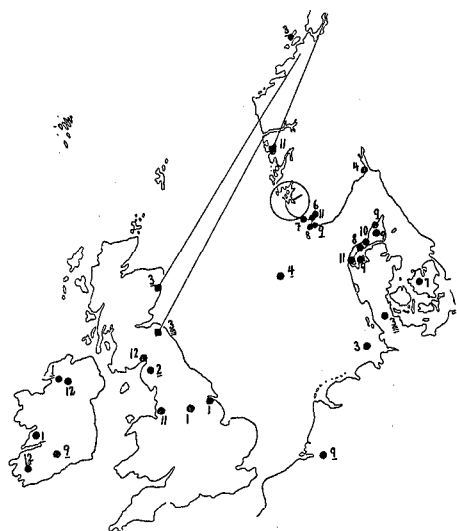
FUGLEMERKING — EN HOBBY FOR FRILUFTSFOLK

Av Holger Holgersen

Nyttårsdagen 1951 gikk *Johan Schilling* på jakt i skogene ved Desna, i Iserfjellene i det nordlige Tsjekkoslovakia. En liten flokk skvatrende trost kom flyvende forbi, og Schilling plukket en av dem ned med et velrettet skudd. Da han tok fuglen opp, så han at den hadde vært i menneskehender før. Rundt det ene beinet hadde den en aluminiumring, og på den stod *Stavanger Museum Norway 11697*. På forespørsel kunne museet opplyse at fuglen var en gråtrost, ringmerket som unge den 26. mai 1950 på Stokke i Vestfold, av en fugleinteressert gårdbruker, Olav Hagelund.

Få dager senere, den 5. januar, skjøt en skotsk gamekeeper, *Alex Watt*, en stokkand i en myr i Aberdeenshire. Også denne fuglen var merket av Stavanger Museum, med nr. 32529, og som svar på sin henvendelse fikk Watt vite at fuglen var merket som dununge på Jæren i juni 1946, av gårdbruker Einar Line.

1. februar 1951 stod en lastebil full av kasser med norsk sild utenfor lageret til fiskehandler *Ludwig Franck* i Brunsbüttelkoog, ved munningen av Elben. Over kassene flagret en sverm av måker, som slo ned og forsynte seg av den ferske silda som best de kunne. Franck syntes til slutt at det gikk for vidt. Her forsvant faktisk verdifull mat og fremmed valuta opp i luften. Han sprang til og skremte måkene vekk, men en av fuglene ble så forskrekket at den ramlet ned mellom et par kasser, og før den fikk basket seg opp igjen, var den arrestert, på fersk gjerning. Til sin overraskelse oppdaget Franck at fuglen var ringmerket. Han leste av nummer og adresse, slapp måken løs igjen «mit einem Gruss an ihre schöne

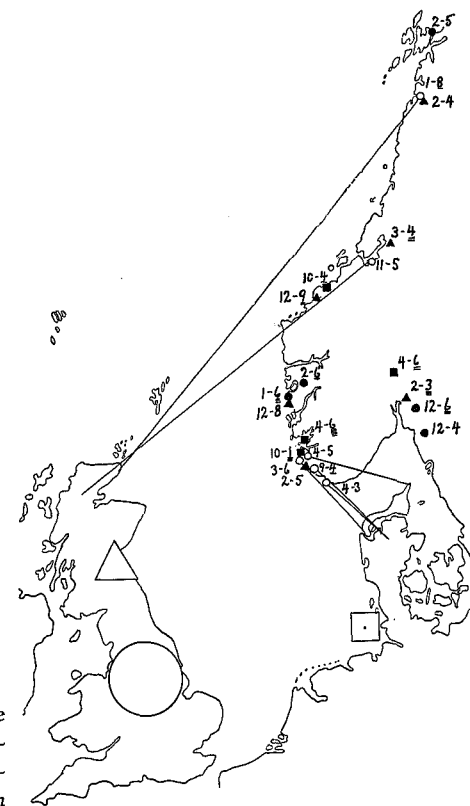

Kart 1. Gjenfunn av norske stær.
Sifrene angir måned for gjenfunn

nordische Heimat», og sendte senere melding til Stavanger Museum. Denne fuglen var en svartbak, merket på øya Rott utenfor Jæren 5. juni 1949, av forfatteren av denne artikkel. Men historien om denne sildesultne svartbaken var ikke slutt med dette. 1. mai 1951 ble den nemlig funnet død på bredden av Elben, 16 kilometer sørvest for Brunsbüttelkoog. En 11-årig skolegutt fant fuglen og tok ringen med til sin skolestyrer, som sendte meldingen til museet.

Dette er bare et par eksempler på hva resultater ringmerking av trekkfugl kan gi, valt i fleng blant de mange gjenfunn som i den seneste tiden er meldt til Stavanger Museum, hvor ringmerking og trekkfuglforskning er en av de viktigste oppgavene for den naturhistoriske avdelingen. At den nevnte gråtrosten var den første norske ringmerkte fugl funnet i Tsjekkoslovakia, og at stokkanda fra Skottland var vår første fra utlandet, setter jo en ekstra spiss på meldingene, og de viser samtidig at det ennå er mye igjen å gjøre på fuglemerkingens område her i landet.

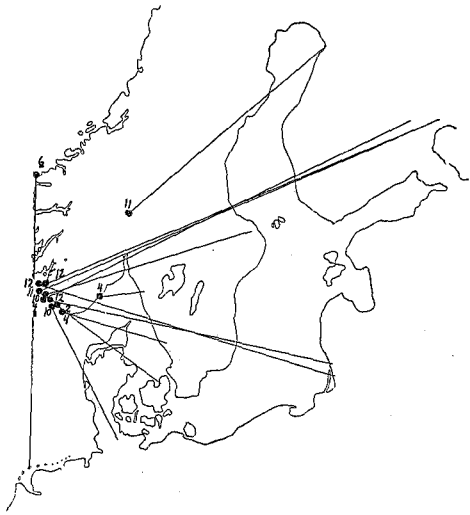
I årene fra omkring 1920 til og med 1950 er det med ringer fra Stavanger Museum merket 52 493 fugl av 170 forskjellige arter. Gjenfunnene går opp i et antall av 2128 fordelt på 90 arter. Pro-

Kart 2. Gjenfunn av norske stær merket i utlandet og funnet i Norge. Sifrene viser månedene for merking og gjenfunn

sentvis blir ikke dette så mye, bare ca. 4 %, men sammenlagt danner funnene et stort og meget verdifullt materiale. Dessuten er det merket en del tusen fugl med ringer fra Universitetets Zoologiske Laboratorium, Oslo, og enda mer fra Statens Viltundersøkelser, Oslo, om ikke så mye som fra Stavanger.

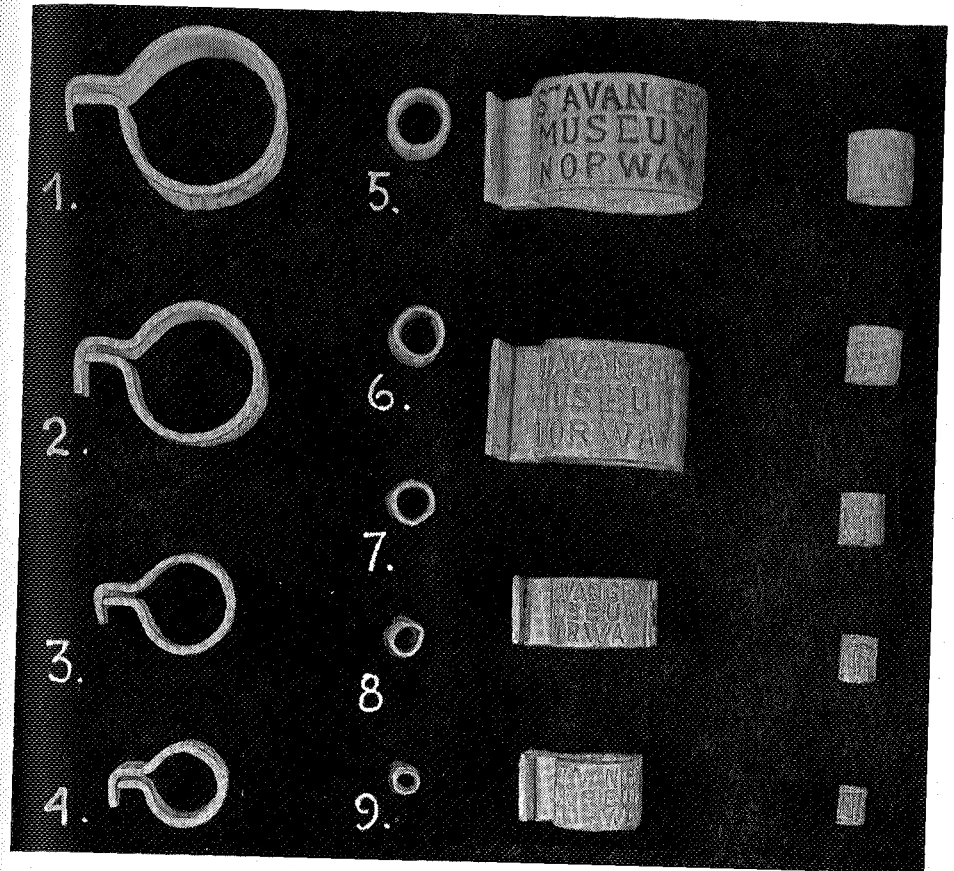
Før i tida forsøkte en å slutte seg til fuglenes trekkveier ved å konstatere hvor de enkelte fugleslag ruget og hvor de var å finne om vinteren. Men resultatene var usikre, i hvert fall viste de seg å være det da ringmerkingen ble satt i system ved århundreskiftet og da de første virkelig sikre resultatene kom. Det var den danske lærer H. C. Mortensen som har æren for det Columbi egg som

Kart 3. Gjenfunn i Norge av utenlandske stæ, merket som unger i mai—juli

merkingen er. Poenget var ikke å sette en metallring på fuglebeinet, det hadde folk gjort før. Men de hadde sjelden noe annet merke på ringene enn kanskje initialene sine og muligens et årstall. Andersen stanset inn i metallet en nøyaktig adresse, i hans tilfelle: *Mortensen, Viborg, Danmark*, og dessuten et nummer, forskjellig for hver ring. Dermed visste en som fant fuglen, hvor han skulle sende beskjed om funnet, og merkeren kunne ved hjelp av nummeret finne fram til den enkelte fuglen i journalen. Dette systemet ble etter hvert tatt i bruk av stasjoner for fugleforskning verden over, og i årenes løp er det merket millioner av fugl, mest i Europa og Nord-Amerika, men også i andre verdensdeler.

Her i Norge har det vært brukt også andre adresser enn de tre nevnte. Men det har vist seg å være en fordel å få merkingen konsentrert omkring så få sentraler og adresser som mulig. For tiden er det etablert et samarbeid mellom de nevnte tre institusjoner, med delvis felles publikasjoner, felles utnyttelse av resultatene osv. Merkingen foregår selvsagt ikke bare på de stedene eller i de distriktene der institusjonene ligger. Den utføres over hele landet, der en bare kan få kontakt med fugleinteresserte som vil undersøke hvor deres vingede venner gjør av seg når de flytter bort om høsten.

Ringtyper

Men en får andre opplysninger også, enn bare om trekkveier og vinterkvarter. I mars 1950 ble det funnet en død bokfinke ved Sandefjord. Den var merket på samme sted i juli 1943 av to gymnasiaster, brødrene *Halfdan* og *Dagfinn Møller*. Funnet viste for det første at fuglen var blitt nesten 7 år gammel, men også at den var trofast mot hjemstedet sitt. Noe lignende forteller også funnet av en lunnefugl, merket som voksen på Bleik i Vesterålen i august 1941. Den ble sommeren 1950, da den altså var minst 10 år gammel,

Småvadere på høsttrekk

Harald Sem

fanget på samme sted av merkeren, *Julius Rydland*, og sluppet løs igjen etterat ringnummeret var avlest. Slike eksempler er det mange av, om ikke alle fuglene er blitt så gamle som disse to.

Ringene er laget i forskjellige størrelser. Stavanger Museum bruker således 9 forskjellige, fra de største ørneringene til de minste småfuglringene. Ved merking av voksne fugler er det ikke vanskelig å finne en ringstørrelse som passer. Ringen skal sitte løst om beinet, men den må heller ikke henge og slenge. Da kan den hindre fuglen i bevegelsene, og den slites fortere. Men når en ringmerker unger, trosteunger i reiret eller måkeunger som løper omkring på holmen, må en være mer varsom. Ringen skal jo være passende når fuglen og foten er utvokst, og er ungene små, må en vente til beinet er blitt så stort at ringen blir sittende uten å falle av. Anvisning på hvilke ringer som skal brukes for de forskjellige fugleslag, får en ellers fra merkesentralen, og det varer heller ikke lenge før en lærer resten av erfaring.

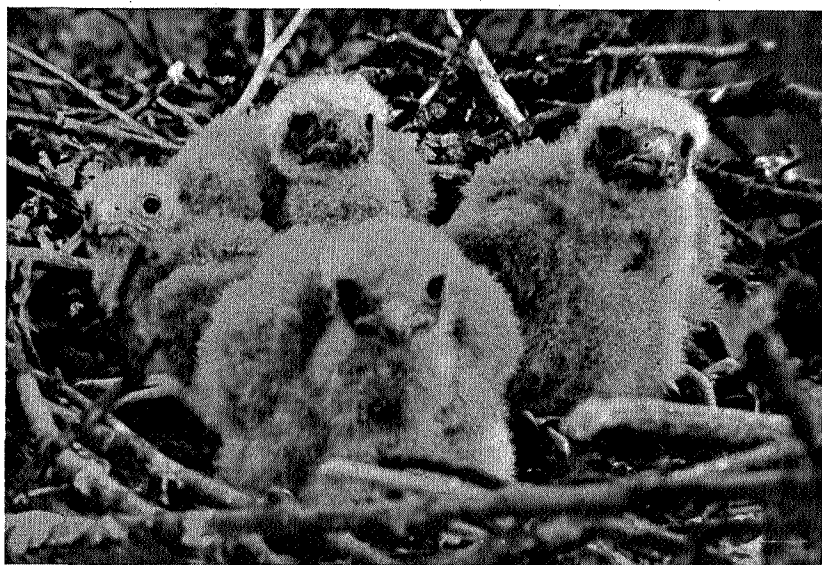
Voksne fugler kan fanges ved spesielle feller eller ruser. Det kan gjøres på fôringsstedet om vinteren, eller der fuglene samler seg under trekket, slik som Stavanger Museum gjør det på sin merkestasjon på Jærkysten. Her blir det årlig merket etpar tusen trekende fugl, vesentlig vadere som ofte kommer langt nord fra polarstrøkene og fortsetter til land langt sør for oss på sin videre reise.

Men de fleste — og da helst de ikke profesjonelle — merker fuglene som unger, eller begynner i hvert fall med det. Da blir det spørsmål om å finne reirene, og er ungene passe store, får de en ring rundt beinet, art, sted og dato blir notert for hvert ringnummer. Når så sommeren er over, blir de renskrevne listene sendt til museet eller hvor nå merkesentralen er.

For friluftsfolk er ringmerking en mer enn interessant hobby. En blir nødt til å lære å kjenne de fuglene en vil merke, for ingen fugl skal få ring på seg uten at merkeren vet nøyaktig hvilken art det er. Den som ikke synes han kjenner fuglene godt nok — og hvem gjør vel det? — får begynne med de letteste, kråke, skjære, gråtrost, stær og linerle, og så fortsette med flere etter som han blir kjent med dem ved hjelp av håndbøker, musésamlinger eller på annen måte.

Våren og forsommeren, den tiden da fuglene har unger, er vel den herligste tid å ferdes ute i, enten en sykler eller går til fots i skog og fjell. Fuglene synger alle steder, mange flere forskjellige enn en noengang drømte om, og når en først begynner å gi akt på dem, lærer en snart hvor de forskjellige slagene hører til. Noen ruger i barskog, andre fortrinnsvis i lauvtrær, noen hekker i myra, andre på nakne skjær ytterst i havgapet.

For en som er helt utenforstående, vil det ofte se rart ut når voksne og tilsynelatende fornuftige mennesker gir seg til å klatre i trær eller vasse i myr for å finne fugleunger og sette ring på dem. Jeg har mange ganger dumpet oppi mennesker, bønder som byfolk, som ser ut som de tviler på at de har med et normalt menneske å gjøre. Selvsagt vil de fleste forstå hensikten med merkingen, om en forklarer dem litt. Men den egentlige årsaken til at en arbeidsfør person skal klatte med slikt, er noe som mange materialister vil ha vanskelig for å skjønne. En sommer i studenterdagene, da jeg

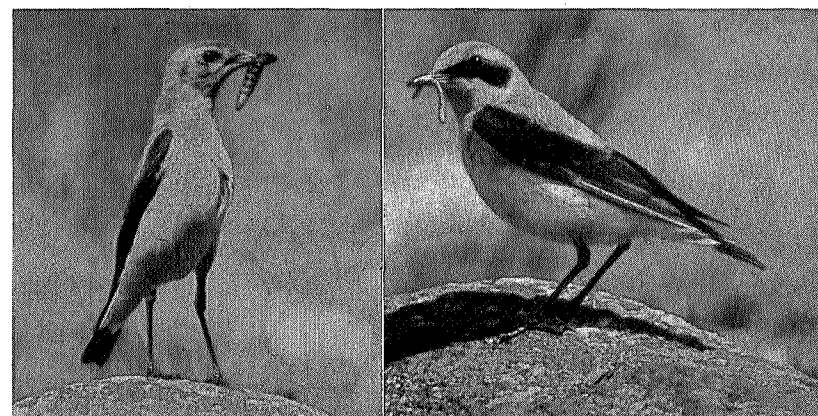
Dvergfolk, unger

Holger Holgersen

ringmerket med bidrag fra Colletts Legat, kom jeg til å si til en av de mest skeptiske jeg noengang har møtt, at jeg ble betalt for arbeidet. De andre forklaringene var blitt møtt med mistro, men ved ordet betaling klarnet det opp i fjeset hans. Når en fikk penger for det, var jo alt i orden. Da måtte det jo være de som ga penger til slikt, som var forrykte, men da de befant seg i Oslo, behøvde han ikke bekymre seg for dem.

Ringmerkingen er ellers blitt nokså godt kjent i vide kretser. Avisene bringer rett som det er meldinger om gjenfunn, og det er ikke så få folk som nå har funnet en ringmerket fugl, sendt beskjeden inn etter adressen og fått svar. Det er heller ikke så ganske få personer rundt om i forskjellige landsdeler som driver på med merking og derved sprer kjennskapet til disse undersøkelsene blant folk de treffer på.

Nye merkere er gjerne litt utålmodige og venter resultater nesten straks. Og noen pene funn særlig første året virker også ganske stimulerende, det vet alle som har befattet seg med merking. To

Steindulp, hun og han

Kåre Oftedal

gutter i Time på Jæren fikk i 1950 noen ringer til å merke vipere med, og dessuten 4 større ringer som de ville bruke når ungene kom ut av eggene i et storspoveireir de kjente til oppe i lyngmarka. Utpå høsten ble den ene av disse fire storspoveungene skutt i Nord-Irland. Det var det første gjenfunn av en norskmerket storspove. Og nesten samtidig ble en av vipene deres funnet i Irland, den også. Ikke så rart at guttene allerede samme høsten kom og ba om flere ringer til bruk neste sommer.

I årenes løp var det merket over etpar hundre måltroster i Norge, men ingen av dem var funnet igjen, bortsett fra et par stykker som fløy mot en telefontråd eller ble tatt av katten til ordføreren i bygda straks de hadde forlatt reiret. Men så vinteren 1949—50 ble en måltrost fra Sandnes funnet i provinsen Cadiz i Sør-Spania. Den var merket av en gymnasiast, *Olav Liland*, og han gledet seg sikkert like mye over dette «fine funnet» som vi på museet. Men denne første måltrosten ble ikke lenge stående alene. En ung gårdbruker fra Strand i Ryfylke, *Gunnar Idsal*, hadde en maisøndag 1950 merket 8 måltrostunger i to reir. I løpet av vinteren etter ble to av dem funnet igjen, en i Portugal og en i Sør-Frankrike. Det kan en kalle hell! Men omtrent samtidig med den siste av disse ble enda en måltrost rapportert. Denne var ringmerket av *Martin*

Strandsnipe-unger

Wilh. Hatleskog

T. Anfinnsen, en kamerat av nevnte Liland. Den var merket ved Sandnes den også, og den ble endatil funnet igjen i Sør-Spania, i provinsen Cadiz, bare 20 kilometer fra finnestedet for den første! Og alt dette etter at vi i mange år har vært helt uten utenlandsfunn av måltrost!

Einar Line fant i mai 1949 fire nyklekte unger av enkeltbekkasin i en myr. Han merket dem, og i september ble de to meldt tilbake fra Nederland. Den ene var skutt, den andre ble tatt av katt. Ser en på prosenten — 50 % — skjønner en nok at dette er rene svinehellet, og resultatet blir ikke mindre morsomt når en vet at dette er de første utenlandsfunn av norske bekkasiner.

Det kunne nevnes mange, mange eksempler som kanskje var like interessante som disse. 2100 gjenfunn bare med Stavanger Museums ringer er jo et rikholdig materiale. Men meningen med ringmerkingen er ikke bare å samle en lang rekke enkeltfunn. Når materialet er blitt stort nok, det vil si når det for en og samme art foreligger et tilstrekkelig stort antall gjenfunn, så kan en bearbeide funnene mer summarisk og danne seg et bilde av trekkforholdene for den arten. Slike bearbeidelser er her i landet utført for noen få fugleslag, sæing, svartbak, fiskemåke, stær, hegre og gråtrost. Men for de aller fleste av våre fuglearter er materialet ennå for sparsomt. Dessuten er de forskjellige landsdelene svært ulikt representert i mate-

rialet. Merkingen har altfor mye vært foretatt bare i enkelte landsdeler, eller la oss heller si at det har vært merket altfor lite i de fleste.

Ved bearbeidelsen tar en også hensyn til gjenfunn av fugl merket i utlandet og funnet igjen hos oss. Som eksempel kan vi vise til kartene over gjenfunn av stær, hentet fra en artikkel i Stavanger Museums Årbok 1949. Det første viser finnestedene for stær merket i Norge, med tall som angir måneden for gjenfunnet. Det annet viser funn av norske stær, merket på trekk eller om vinteren i utlandet, og senere funnet igjen hos oss. Tallene viser her måned for merking og gjenfunn. Og det tredje kartet viser funn i Norge av utenlandske stær, som enten passerer vårt land på trekket eller overvintrer hos oss.

Våre stær trekker stort sett sørover først, over Jylland, og videre mot sørvest til de når vinterkvarterene, som de finner på de Britiske øyene, i England og Irland. Om våren drar endel fugler tilbake langs samme ruten, men flere, kanskje de fleste, stikker nå rett over Nordsjøen fra østkysten av England eller Skottland. De stær som om vinteren finnes i Norge, kan delvis være våre egne fugler, men oftere synes det å være fugl østfra, fra Østersjølandene.

Det er langt fram før en kan gi slike oversikter over trekkforholdene for alle våre vanlige fuglearter, og enda mer for de mindre alminnelige. Det må merkes mye fugl før en kommer så langt. Det krever folk, altså flere medhjelpere, og det krever penger. Ringene er dyre, 10—20 øre stykket etter størrelsen. Men så lenge vi kan skaffe midler til arbeidet, stiller Stavanger Museum gjerne ringer til gratis disposisjon for den som har lyst å ta del i arbeidet. Vi skal strekke oss så langt vi kan, og vi krever ikke stort igjen: Bare en liste over merkingene, ført etter nærmere anvisning fra oss, og litt elementær kunnskap til fugl, selv om det er bare noen få vanlige arter til å begynne med. Resten kommer etter hvert. Så bare skriv til oss!